

O KRIVOTVORENJU I KRIVOTVORINAMA „PLAVE STODINARKE“, NOVČANICE PRIVILEGOVANE NARODNE BANKE KRALJEVINE SRBIJE OD 100 DINARA IZ 1905. GODINE

Jedna od najkrivotvorenijih novčanica u Kraljevini SHS bila je novčanica Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara iz 1905. godine (puštena u optjecaj 1907. godine), poznata i kao „plava stodinarka“, koja je i nadalje do 1923. godine tiskana u Banque de France u Parizu te je u nedostatku novih apoena od 100 dinara puštana u novčani optjecaj i bila zakonsko sredstvo plaćanja u Kraljevini Jugoslaviji do srpnja 1938. godine, najduže od svih novčanica Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije. Najznačajniji slučajevi krivotvorenja novčanice od 100 dinara, „plave stodinarka“, iz 1905. godine otkriveni su 1926. i 1928. godine u južnom Banatu, u Vršcu i Velikom Bečkereku (danas Zrenjanin). U članku se na temelju onovremenog tiska te arhivskoga gradiva i numizmatičke literature prikazuje pojava krivotvorina i krivotvoritelji novčanica Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plava stodinarka“, iz 1905. godine i ukazuje na značajke krivotvorina i razlike između pravih i krivotvorenih novčanica.

Ključne riječi: novčanica Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara iz 1905. godine, „plava stodinarka“, krivotvorenje, krivotvorine.

Privilegovana narodna banka Kraljevine Srbije pustila je u optjecaj 25. travnja 1907. novčanicu od 100 dinara „u srebru“ s nadnevkom 5. siječnja 1905. Novčanica je dvobojna, plava i zagasitocrvenkasta, i na licu i na naličju, veličine papira 170x100 mm. Na licu novčanice desno prikaz je mlade žene (u poluprofilu slijeva) koja sjedi, zaodjenute plavim plaštem s hermelinom (simbol moralne čistoće i nekorumpirane vlasti) s lovorovim vijencem na glavi (simbol vječne slave), u lijevoj ruci drži mač, a desna je ruka uzdignuta (u znak zaštite). Stilizirani sjedeći lik žene na novčanici alegorija je „Srbije“. Lijevo na licu novčanice u drugom planu je panorama Beograda (pogled sa Save), tvrđava na Kalemegdanu te dio varoši (grada). Lijevo gore na licu novčanice je navedeno: „ПРИВИЛЕГОВАНА НАРОДНА БАНКА Краљевине Србије плаћа доносиоцу СТО ДИНАРА у сребру, Београд, 5. јануара 1905.“ [„PRIVILEGOVANA NARODNA BANKA Kraljevine Srbije plaća donosiocu STO DINARA u srebru, Beograd, 5. januara 1905.“] te ispod toga lijevo: „Члан управе“ [„Član uprave“] i desno: „Гувернер“ [„Guverner“] (s crno otisnutim faksimilima potpisa Marka Stojanovića člana Uprave Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije i Tihomilja J. Markovića guvernera Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije). Na licu novčanice u sredini širokog obruba gore je natpis (geslo): „БОГ ЧУВА СРБИЈУ“ [„BOG ČUVA SRBIJU“]. U vodenom znaku, na licu novčanice u krugu dolje desno, na naličju novčanice u krugu dolje lijevo, prikazana je glava boga trgovine i zaštitnika putnika Merkura – Hermesa u profilu, na licu slijeva, na naličju zdesna. Na licu novčanice ispod panorame Beograda u stiliziranom obrubu je navedeno: „Закон

od 23. septembra 1885 §. 145. kr.[ивичног] зак.[она] фалсификовање банкнота казни се робјом“ [„Zakon od 23. septembra 1885 §. 145. kr.[ivičnog] zak.[ona] falsifikovanje banknota kazni se robijom“]. Na naličju novčanice središnji prikaz je štit na kojem je srbijanski dvoglavi oraо s kraljevskom krunom na glavi. Lijevo iza štita je, i naslonjena rukom na njega, seljanka u stiliziranoj srbijanskoj narodnoj nošnji, koja u lijevoj ruci drži strukove kukuruza s plodovima, a u desnoj ruci stručak cvijeća. Na naličju novčanice desno od štita prikaz je seljaka, vinogradara, u stiliziranoj srbijanskoj narodnoj nošnji i vinova loza s plodovima grožđa. U pozadini toga, dolje desno prikaz je manastira Studenice. Pozadina središnjeg prikaza na naličju novčanice ispunjena je stiliziranim srbijanskim dvoglavim orlovima s kraljevskom krunom na glavi i stiliziranim geometrijskim prepletima. Gore lijevo iznad vodenog znaka otisnuto je na francuskom jeziku: „BANQUE NATIONALE PRIVILÉGIÉE DU ROYAUME DE SERBIE“, a gore desno, iznad vinogradara, otisnuto je također na francuskom jeziku: „CENTS FRANCS PAYABLES EN ARGENT À PRESENTATION“. Široki obrub središnjih crteža lica i naličja novčanice čine mnogobrojni stilizirani geometrijski prepleti, koji imaju posebnu ukrasnu, ali i zaštitnu ulogu.¹ – Novčanica Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara iz 1905., izrađena je u Banque de France (crtež je izradio Georges Duval, a matrice za tisak gravirao je Ernest Théophile Florian), što je i označeno izvan crteža i obruba novčanice i na licu i na naličju, dolje lijevo GEORGES DUVAL FECIT te desno ERNEST FLORIAN. SC.[ULPSIT].²

Nakon osnutka Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca novac Kraljevine Srbije, i metalni novac i novčanice, zadržan je kraće vrijeme ili pak niz godina u novčanom optjecaju kao zakonsko sredstvo plaćanja i u novoj državi. Naime, većina dinarskih novčanica Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije različitih apoeni ostala je i

¹ Usp. „Нова банкнота од 100 динара у сребру“, Српске новине, год. LXXIV, бр. 89 (Београд, 15. априла 1907), 434 [obavijest o puštanju u optjecaj i opis novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara u srebru s nadnevkom 5. siječnja 1905.] i „Народна банка Краљевине Југославије“, *Službene novine Kraljevine Jugoslavije*, год. XVII, бр. 69 (22. март 1935), 2 [prva obavijest o povlačenju iz optjecaja i opis novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara s nadnevkom 5. siječnja 1905.]; „Народна банка Краљевине Југославије“, *Службене новине Краљевине Југославије*, год. XVII, бр. 118 (22. мај 1935), 2 [druga obavijest o povlačenju iz optjecaja i opis novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara s nadnevkom 5. siječnja 1905.]; „Народна банка Краљевине Југославије“, *Službene novine Kraljevine Jugoslavije*, год. XVII, бр. 167 (22. јул 1935), 2 [treća obavijest o povlačenju iz optjecaja i opis novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara s nadnevkom 5. siječnja 1905.]; *Јован Хаџу-Певић*, *Новац Србије 1868 – 1918*. (Београд: Народна банка Југославије, 1995), 182-186, 193; *Svetlana Pantelić*, „Novčanice od 20 i 100 dinara iz 1905. godine“ / “The 20- and 100- Dinar Banknotes from 1905”, *Bankarstvo*, vol. 44, бр. 4 (Београд, 2015), 136-137, [140-141]. I ондје наведени извори.

² Usp. *J. Хаџу-Певић*, *Новац Србије 1868 – 1918*. (Београд: Народна банка Југославије, 1995), 184; *Željko Stojanović*, *Папирни новач Србије и Југославије / Das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Paper Money of Serbia and Yugoslavia* (Београд: *Željko Stojanović [Vlastita naklada]*, 1996), 74-75; *Жељко Стојановић*, *Новчаннице Народне банке 1884-2004* (Београд: Југословенски преглед, 2004), 30-31, 38; *Željko Stojanović*, *Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije / Standardkatalog für das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Standard Reference Guide to Serbian and Yugoslav Paper Money* (Београд: Sanimex, 2007), 39; *Zlatko Višćević*, *Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije – Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia* (Rijeka: Numizmatičko društvo „Castua“, Kastav, 2011), 1063; *S. Pantelić*, „Novčanice od 20 i 100 dinara iz 1905. godine“ / “The 20- and 100- Dinar Banknotes from 1905”, [139-140].

nadalje u novčanom optjecaju i bila zakonsko sredstvo plaćanja u Kraljevstvu/Kraljevini SHS te zatim i Kraljevini Jugoslaviji, i zadržale su svoju nominalnu vrijednost prema dinaru novostvorene države. Priviligovana narodna banka Kraljevine Srbije, koja je i dalje postojala, i uz Ministarstvo financija Kraljevstva SHS, obavljala je do osnutka Narodne banke Kraljevine SHS u siječnju 1920. godine emisionu ulogu te izdavala novac nove države. Novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije povlačene su iz novčanog optjecaja u razdoblju od 1920. do 1938. godine. No većina apoena novčanica Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije bila je zakonsko sredstvo plaćanja u Kraljevini Jugoslaviji i tijekom 1930-ih godina (10 dinara iz 1893., 20 dinara iz 1905. i 50 dinara iz 1914. do 1934. godine, 5 dinara iz 1916.–1917. do 1935. godine i 100 dinara iz 1905. do 1938. godine).³

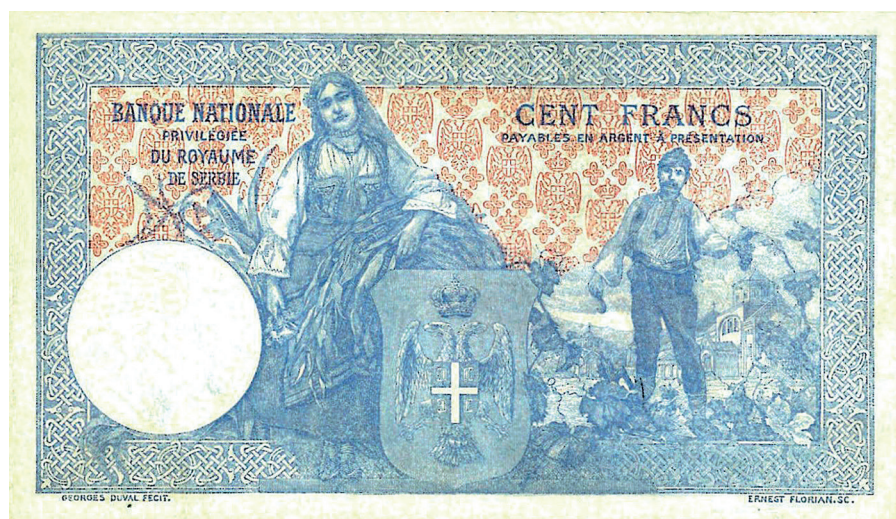
Jedna od najkrivotvorenijih novčanica u Kraljevstvu/Kraljevini SHS bila je novčanica Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara iz 1905. godine (puštena u optjecaj 1907. godine), poznata i kao „plava stodinarka“, koja je i nadalje do 1923. godine tiskana u Banque de France u Parizu te je u nedostatku novih apoena od 100 dinara puštena u novčani optjecaj i bila zakonsko sredstvo plaćanja u Kraljevini Jugoslaviji do srpnja 1938. godine, najduže od svih novčanica Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije.⁴

³ Usp. *J. Хаџи-Пешић*, Новац Србије 1868 – 1918., 103, 122, 140, 148, 180, 186, 216, 236, 251; *Јован Хаџи-Пешић*, Новац Краљевине Југославије 1918-1941. (Београд: Народна банка Југославије, 1995), 10-11; *Ž. Stojanović*, Papirni novac Srbije i Jugoslavije / Das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Paper Money of Serbia and Yugoslavia, 71-78; *Ж. Стојановић*, Новчанице Народне банке 1884-2004, 28; *Z. Višćević*, Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije – Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia, 1045, 1057-1058, 1061, 1063. I ondje navedeni izvori i literatura.

⁴ Usp. *Vojislav Mihailović i Dragoslav Glogonjac*, Katalog novca Srbije i Crne Gore 1868-1918 / The Catalogue of Serbian and Montenegrin Money (Beograd: Izdanje autora, 1973), 28; *J. Хаџи-Пешић*, Новац Србије 1868 – 1918., 184, 186; *J. Хаџи-Пешић*, Новац Краљевине Југославије 1918-1941., 74; *Ž. Stojanović*, Papirni novac Srbije i Jugoslavije / Das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Paper Money of Serbia and Yugoslavia, 74-75; *Ж. Стојановић*, Новчанице Народне банке 1884-2004, 30-31, 38; *Ž. Stojanović*, Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije / Standardkatalog für das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Standard Reference Guide to Serbian and Yugoslav Paper Money, 39; *Z. Višćević*, Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije – Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia, 1063; *S. Pantelić*, “Novčanice od 20 i 100 dinara iz 1905. godine” / “The 20- and 100- Dinar Banknotes from 1905”, 136-137, [140-141]. I ondje navedeni izvori.

Novčanica Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plava stodinarka“, iz 1905. godine. – Zakonsko je sredstvo plaćanja u Kraljevstvu/Kraljevini SHS te i Kraljevini Jugoslaviji do srpnja 1938. godine.

Novčanica Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plava stodinarka“, iz 1905. godine. – Zakonsko je sredstvo plaćanja u Kraljevstvu/Kraljevini SHS te i Kraljevini Jugoslaviji do srpnja 1938. godine.

НОВА БАНКНОТА ОД 100 ДИНАРА У СРЕБРУ

По одобрењу г. Министра народне привреде од 12. марта ове год. ТВр. 1872., Привилегована Народна Банка Краљевине Србије почеће 25. априла ове год. да пушта у саобраћај банкноте од 100 динара у сребру.

Ово је у главном опис те банкноте:

Банкнота од 100 динара у сребру штампана је у две боје, у плавој и угасито црвенкастој, на хартији ружичасте боје у величини од 17 X 10 сантиметара. У хартији има и водотисак (»илиграм«) с десне стране при дну, који представља Меркурову главу.

Лице је банкноте овако:

а) плавом бојом штампано:

На десној страни седи женска слика, која представља Србију. Слика је заокружена краљевским плаштом; у левој руци, коју је наслонила на бео круг са водотиском, држи мач, а десну је руку пружица и уздигла у знак заштите; на глави има лаворов венац. Слика ова на десној страни заузима скоро половину простора од банкноте, која је заоквирена четвороугаоником. На том оквиру налази се орнаментика византијског стила; у оба горња угла његова стоје бројеви 100, а на средини горње стране исписане су речи: »Бог чува Србију.«

На празном простору, лево, изложен је овај текст: »Привилегована Народна Банка Краљевине Србије плаћа доносиоцу сто динара у сребру. Београд 5. јануара 1905. Гувениер Тих. Ј. Марковић. Члан управе Марко Стојановић.« Ова имена штампана су црном бојом. При дну с леве стране стоји наштампано: »Закон од 23. септембра 1885 § 145. кр. зак. фалсификовање банкнота казни се робљом«.

б.) угасито црвенкастом бојом штампано:

На левој страни испод горњег текста види се слика Београда, град и варош посматрани са Савске стране.

На четири места близу углова ове банкноте стоје унакрсно једнаки бројеви штампани црном бојом; код два њих, и то код доњег левог и горњег десног, стоје напред и слова, а испод слике Београда стоји контролни број.

Иличје је банкноте овако је:

а.) плавом бојом штампано:

У средини стоји штит, на којем је српски двоглави орао са краљевском круном на глави. Лево од штита, а наслонена на њега, стоји сељанка, која у левој руци држи струкове кукуруза с родом, а у десној киту цвећа. Десно од штита, у извесном одстојању, виноградар бере грождје, а позади се види манастир Студеница. Горње, с леве стране женске слике, над водотиском који је овде на левој страни, стоји овај француски текст: »Banque Nationale Privilegiée du Royaume de Serbie«, а над виноградаром: »Cent Francs payables en argent à présentation«. Све ово оперважено је архитектонском шаром византијског стила.

б.) угасито црвенкастом бојом штампано: сва основа, а то је сав празан простор око женске слике и виноградаря, испуњена је цртежима, који представљају двоглавог орла с круном на глави.

Српске новине, год. LXXIV, бр. 89 (Београд, 15. априла 1907), 434.

Obavijest o puštanju u optjecaj i opis novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara „u srebru“ s nadnekom 5. siječnja 1905.

НАРОДНА БАНКА КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

По решењу господина Министра финансија под бр. II — 32651 од 1 марта 1935 год., донетом у споразуму са Народном банком, а на основи чл. 25 Закона о Народној банци повлаче се из оптицаја новчанице Народне банке од Дин. 100.— издања Народне банке Краљевине Србије које носе датум 5 јануара 1905 год.

Опис ове новчанице, углавном, у овоме је:

Величина новчанице износи 170 мм. дужине и 100 мм. ширине, рачунајући и бео оквир.

Боја. — Новчаница је штампана у две боје: у плавој и у угаситоцрвенкастој и с лица и с налицја новчанице.

Водотисак. — У водотиску се види, кад се новчаница држи према светлости, глава Меркурова.

Лице. — На средини новчанице, у оквиру, стоји натпис „Бог чува Србију“, а у левом и десном углу оквира 100.

На десној страни новчанице је слика жене, у седећем ставу, која претставља Србију. На левој страни новчанице чита се, штампано, ово: „Привилегована Народна банка Краљевине Србије плаћа доносиоцу сто динара у сребру. Београд, 5 јануара 1905“. Члан управе Марко Стојановић; Гувернер Тих. Ј. Марковић (потписи рукописни).

Испод слике Београда на дну оквира стоји: Закон од 23 септембра 1885 § 145 кр. зак. фалсификовање банкнота казни се робијом.

У оквиру близу углава стоје унакрсно једнаки бројеви штампани црном бојом а испред доњег левог и горњег десног броја стоје још и слова. Испод саме слике Београда стоји контролни број штампан исто тако црном бојом.

Наличје. — На средини стоји штит на коме је српски двоглави орао са краљевском круном на глави. Лево од штита и наслоњена на њега стоји слика сељанке која у левој руци држи струкове кукуруза са плодом а у десној киту цвећа.

Десно од штита види се слика виноградара, а иза њега слика манастира Студенице.

Простор око слике сељанке и виноградара испуњен је цртежима који претстављају двоглавог орла с круном на глави, а преко овога простора испуњеног двоглавим орловима стоји француски текст, и то: лево од слике сељанке, а више водотиска: Banque Nationale Privilégiée du Royaume de Serbie, а десно изнад слике виноградара: Cents Francs payables en argent à presentation.

За ове новчанице, које се из оптицаја повлаче, добија се заменом пуна вредност у другим банчинима новчаницама. Замена ће се вршити, како код саме Народне банке у Београду, тако и код сваке њене филијале у земљи, за време од три године; иначе по истеку три године од дана када овај позив изађе трећи пут у „Службеним новинама“, новчанице повучене из оптицаја престају бити законско средство плаћања, те их Народна банка неће замењивати.

Ималац новчаница повучених из оптицаја моћи ће их и после рока од три године поднети ради замене Главној државној благајни која ће их исплаћивати и поништавати.

Бр. 52419. — Народна банка Краљевине Југославије.

2306 22/VII

*Službene novine Kraljevine Jugoslavije, god. XVII, br. 167 (22. jul 1935), 2.
Treća obavijest o povlačenju iz optjecaja i opis novčanice Privilegovane narodne
banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plave stodinarke“,
s nadnevkom 5. siječnja 1905.*

Krivotvorine „plave stodinarke“, novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara iz 1905. godine, bile su mnogobrojne i proširene, prepoznatljivije po nekvalitetnom papiru, lošije izvedenom crtežu, pretežito nekvalitetnom tisku i boji i ponajprije po nevješto oponašanom vodenom znaku. U hrvatskoj i srpskoj numizmatičkoj literaturi objavljeni su slikovni prikazi, a i ukratko opisi nekih tipova ovih krivotvorina.⁵

Uz poseban papir, vodeni znak, crtež i gravuru te poseban tisak i boju, numerička zaštita je redovita zaštitna mjera koje je Ministarstvo financija, odnosno Narodna banka koristila, po sustavu Banque de France⁶, za sigurnosnu zaštitu novčanica i Kraljevstva/ Kraljevine SHS i Kraljevine Jugoslavije od krivotvorenja (izuzev novčanice Narodne banke Kraljevine SHS od 10 dinara iz 1920. godine, tzv. Amerikanke, izrađene kod American Bank Note Company iz New Yorka⁷). Provjera ispravnosti zaštitne numeracije novčanice bila je jednostavna: usporede se posljednje tri brojke u broju novčanice na sredini lica novčanice s brojkama iz kutova novčanice gore lijevo i dolje desno na licu novčanice uz koje nije slovna oznaka, i ako se te tri brojke ne poklapaju novčanica je nedvojbeno lažna. No uz provjeru numeričke zaštite koja i kod krivotvorina može biti ispravno primijenjena, nezaobilazna je i provjera svih ili barem većine zaštitnih elemenata od krivotvorenja novčanice: papir, vodeni znak, zaštitne niti, crtež i gravura, boja, tisak, vrsta slova i brojevanih otisaka (numeracije) i dr.⁸ Usto svaka tiskara novca, pa i tiskara Banque de France, koristila je drugačiji tip brojki i slova za numeraciju novčanica.⁹ Krivotvoritelji novčanica, a i krivotvoritelji novčanica Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije i kasnije novčanica Kraljevstva/Kraljevine SHS i Kraljevine Jugoslavije, najčešće su pri izradi krivotvorina nastojali za numeraciju koristiti tip brojki i slova kakav je i na pravoj novčanici, ili tip brojki i slova što sličniji onim na pravoj novčanici, ali numeričku zaštitu po sustavu Banque de France koristili su samo upućeniji krivotvoritelji. Naime, kada je u tisku Kraljevine SHS javnost upozoravana na pojavu i opasnost od krivotvorenih novčanica, pa i u vrijeme pojave krivotvorina novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plave stodinarke“, iz

⁵ Usp. *Ž. Stojanović*, Papirni novac Srbije i Jugoslavije / Das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Paper Money of Serbia and Yugoslavia, 74; „Falsifikati novčanica Kraljevine Srbije“, *Numizmatički časopis Dinar*, br. 11 (Beograd, 1999), 48; *Borna Barac*, Papirni novac bivše Jugoslavije i zemalja na području bivše Jugoslavije / Banknotes of the Yugoslavia and the States of the Former Yugoslavia 1767 – 2002 (Zagreb: Obol - naklada. d.o.o., 2002), 273; *Vladimir Geiger*, „Prilog poznavanju krivotvorenja novčanica Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca/Jugoslavije“, *Numizmatičke vijesti*, god. 45, br. 56 (Zagreb, 2003), 219-220; *Ж. Стојановић*, Новчанице Народне банке 1884-2004, 38; *Ž. Stojanović*, Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije / Standard Katalog für das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Standard Reference Guide to Serbian and Yugoslav Paper Money, 39.

⁶ Usp. *Dave Mills*, „Decoding Banque de France Serial Numbers“, <http://www.frenchbanknotes.com/articles/numbers.php>, pristup ostvaren 16. 8. 2020.

⁷ Usp. *Svetlana Pantelić*, „Amerikanka“ / „The American“, *Bankarstvo*, vol. 47, br. 1 (Beograd, 2018), 98-105. I ondje navedena literatura.

⁸ Usp. *Milorad Đurišić*, „Numerička zaštita od falsifikovanja novčanica Srbije i Jugoslavije 1884-1943“, *Numizmatički časopis Dinar*, br. 4 (Beograd, februar 1997), 19 ili *Milorad Đurišić*, „Numerička zaštita od falsifikovanja novčanica Srbije i Jugoslavije 1884-1943“, <https://blog.dnevnik.hr/hrvatskanumizmatika/2010/05/1627590710/numericka-zastita-od-falsifikovanja-novcanica-srbije-i-jugoslavije-18841943.html>, pristup ostvaren 16. 8. 2020. i *Ж. Стојановић*, Новчанице Народне банке 1884-2004, 31.

⁹ Usp. *Albert Pick*, Papiergeld Lexikon (München: Mosaik Verlag, 1978), 254 [Numerierung].

1905. godine i ukazivano kako su novčanice zaštićene i na što treba obratiti pozornost u razlikovanju prave od lažne novčanice, ako je i spominjana numeracija novčanica kao zaštita od krivotvorenja numerička zaštita po sustavu Banque de France nije spominjana, pa ni u stručnim policijskim glasilima.¹⁰ Iz razumljivih razloga to nije spominjano ni u opisu novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plave stodinarke“, iz 1905. godine u *Srpskim novinama* (u obavijesti o puštanju u optjecaj i opisu novčanice), kao ni u *Službenim novinama Kraljevine Jugoslavije* (u obavijesti o povlačenju iz optjecaja i opisu novčanice).

Poznate su mnogobrojne i različite krivotvorine novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plave stodinarke“, iz 1905. godine i s numeracijom – tipom brojki i slova sličnih kao na pravoj novčanici, kakve je koristila Banque de France, ali i krivotvorine s različitom numeracijom – tipom brojki i slova, od onih kakve je koristila Banque de France. Usto postoje različite krivotvorine novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plave stodinarke“, i s neispravnom numeričkom zaštitom, ali i krivotvorine s ispravnom numeričkom zaštitom.

Na novčanicama Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 1876. godine redovito je navedeno kao opomena krivotvoriteljima: „Закон од 23 септембра 1885 §. 145. кр.[ивичног] зак.[она] фалсификовање банкнота казни се робијом“ [„Закон од 23 септембра 1885 §. 145. кр.[ивичног] зак.[она] фалсификовање банкнота казни се робијом“]. Ista je opomena navedena i na dinarskim i dinarsko-krunskim novčanicama Ministarstva financija Kraljevstva SHS iz 1919. i 1920. godine, izuzev novčanica najmanjih apoena. I na novčanicama Narodne banke Kraljevine SHS/Jugoslavije redovito je navedeno: „Фалсификовање новчаница казни се по прописима Кривичног Законика који вреде за кривце због прављења лажног новца“ [„Фалсификовање новчаница казни се по прописима Кривичног Законика који вреде за кривце због прављења лажног новца“].¹¹

Prema navodima u policijskoj/kriminološkoj literaturi iz vremena Kraljevine Jugoslavije do potkraj 1932. godine novčanica Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plava stodinarke“, iz 1905. godine jedna je od najkrivotvorenijih novčanica u Kraljevstvu, odnosno Kraljevini SHS/Jugoslaviji, i zabilježeno je 11 tipova krivotvorina.¹² U arhivu Narodne banke u Beogradu čuva se opsežna dokumentacija o krivotvorinama srpskih i jugoslavenskih novčanica te i o krivotvorinama novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plave stodinarke“, iz 1905. godine (Period „V“, grupa II, dosije br. 82, „Izveštaj o otkrivenim falsifikatima u periodu od 1925. do kraja 1932. godine“).¹³

¹⁰ Usp. primjerice: *Драгутин Вагнер*, „Заштита од фалсификата новчаница“, *Време*, год. VI, бр. 1648 (Београд, 20. јануара 1926), 7 i *Влада Милићевић*, „Штампање и обезбеђење новчаница од фалсификовања“, *Полиција*, год. XIII, бр. 3 и 4 (Београд, фебруар 1926), 138-143.

¹¹ Usp. *Miodrag Ugričić*, *Novčani sistem Jugoslavije* (Београд: Завод за издавање удžбеника Социјалистичке Републике Србије, 1967), 264.

¹² *Васа Лазаревић*, *Међународна полиција. Историја, рад, резултати* (Београд: Издање пишчево, 1933), 132.

¹³ *Ljера Desimirović*, „Falsifikati“ / „Countfeit Money“, *Bankarstvo*, vol. 40, br. 5-6 (Београд, 2011), 130-131.

Najznačajniji slučajevi krivotvorenja novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plave stodinarke“, iz 1905. godine otkriveni su 1926. i 1928. godine u južnom Banatu, u Vršcu i Velikom Bečkereku (danas Zrenjanin), o čemu je pisao i onovremeni tisak.

Nakon što su u Vršcu u ljeto 1926. godine u novčanom prometu zamijećene krivotvorine novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plave stodinarke“, iz 1905. godine, policijskim je nadzorom i sustavnom istragom tijekom rujna 1926. godine otkriveno „sklonište i radiona falsifikatorske družine. Bile su pronađene i mašine za štampanje lažnih novčanica, hartija, klišeja i masa raznih hemikalija, a istovremeno s tim bio je uhapšen i jedan od glavnih falsifikatora. [...] Sklonište bande bilo je u stanu jednog mehaničara nekog Šmiha, a mašine i preparati bili su zabačeni u jednom bunaru.“ Nakon što je „glavni krivac pao u ruke“ policije „brzo se doznalo i za ostale članove družine. Među prvima uhapšen je jedan veoma bogati Nemač iz okoline Vršca, koji je finansirao celo falsifikatorsko preduzeće a zatim još tri lica.“ U Vršcu, Kovinu i Kikindi uhićeno je pet osoba, dva banatska Rumunja i tri Nijemca, izravno osumnjičenih za krivotvorenje, a zatim su uhićeni i „svi rasturači lažnih stotinarki“. U Kovinu je policija pronašla „u jednom oboru 200 hiljada komada lažnih stotinarki, spremljenih za rasturanje. U samom Vršcu i po kućama pohvatanih falsifikatora i rasturaca nađena je takođe veća količina lažnih novčanica.“ Pravovremenim i djelotvornim policijskim radom vršačke i [veliko]kikindske policije, uz operativno rukovođenje policajca Dušana Filipovića, koji je za što žurnije i uspješno otkrivanje krivotvoritelja i pronalaženja krivotvorina upućen iz Uprave grada Beograda, prema pisanju dnevnog lista *Vreme* [Време] sveukupno je tada uhićeno i predano novosadskom sudu 15 osoba, pet krivotvoritelja i 10 suradnika, „rasturaca“, krivotvorenog novca.¹⁴ Kasnije, početkom ožujka 1927. godine, žandarmerija je u Kovinu uhitila još dvojicu „rasturaca“ krivotvorina, Paju Crnju i Lazu Mijaka, povezane sa slučajem krivotvorenja novčanica u Vršcu, i kod njih je pronađeno još krivotvorenih novčanica od 100 dinara, „plave stodinarke“, iz 1905. godine, kod Crnje 100, a kod Mijaka 20 krivotvorina.¹⁵ – Prema pisanju lista *Vreme* „falsifikatorskoj družini iz Vršca i okoline“, uhićenim odnosno u rujnu 1927. godine suđenim krivotvoriteljima i „rasturacima“ krivotvorina novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plave stodinarke“, iz 1905. godine, pripadali su: Paja Crnja, zemljoradnik iz Kovina, Lazar Mijat [Mijak], zemljoradnik iz Kovina, Andreja [Andrija] Tomparić, bravar iz Velikog Bečkereka, Miroljub Terzić, mesar iz Velikog Bečkereka, Mihajlo Šmih, bravar iz Vršca, Viljem Šmih, bravar iz Vršca, Jovan Dić, zemljoradnik iz Vršca i Zarija Balan, zemljoradnik iz Kovina.¹⁶

¹⁴ Usp. „Хашпене вођоџанских фалсификатора стотинарки“, Време, год. VI, бр. 1710 (Београд, 23. септембра 1926), 5.

¹⁵ Usp. „Фалсификоване стотинарке у Ковину“, Време, год. VII, бр. 1871 (Београд, 5. марта 1927), 3.

¹⁶ Usp. „У септембру биће суђење вршачким фалсификаторима“, Време, год. VII, бр. 2044 (Београд, 30. августа 1927), 6.

Viljem (Vilhelm) Šmih, bravar iz Vršca, uhićen i suđen u vršačkom slučaju krivotvorenja novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plave stodinarke“, iz 1905. godine, krivotvoriti će i kasnije, 1935. godine, novčanicu Narodne banke Kraljevine Jugoslavije. Usp. „Варошки суд. Фалсификатори наших стотинарки пред судом“, Правда, год. XXXII, бр. 11.266 (Београд, 7. март 1936), 8.

U onovremenim novinskim napisima u kojima je V. Šmih u vezi krivotvoriteljskih slučajeva iz 1926. i

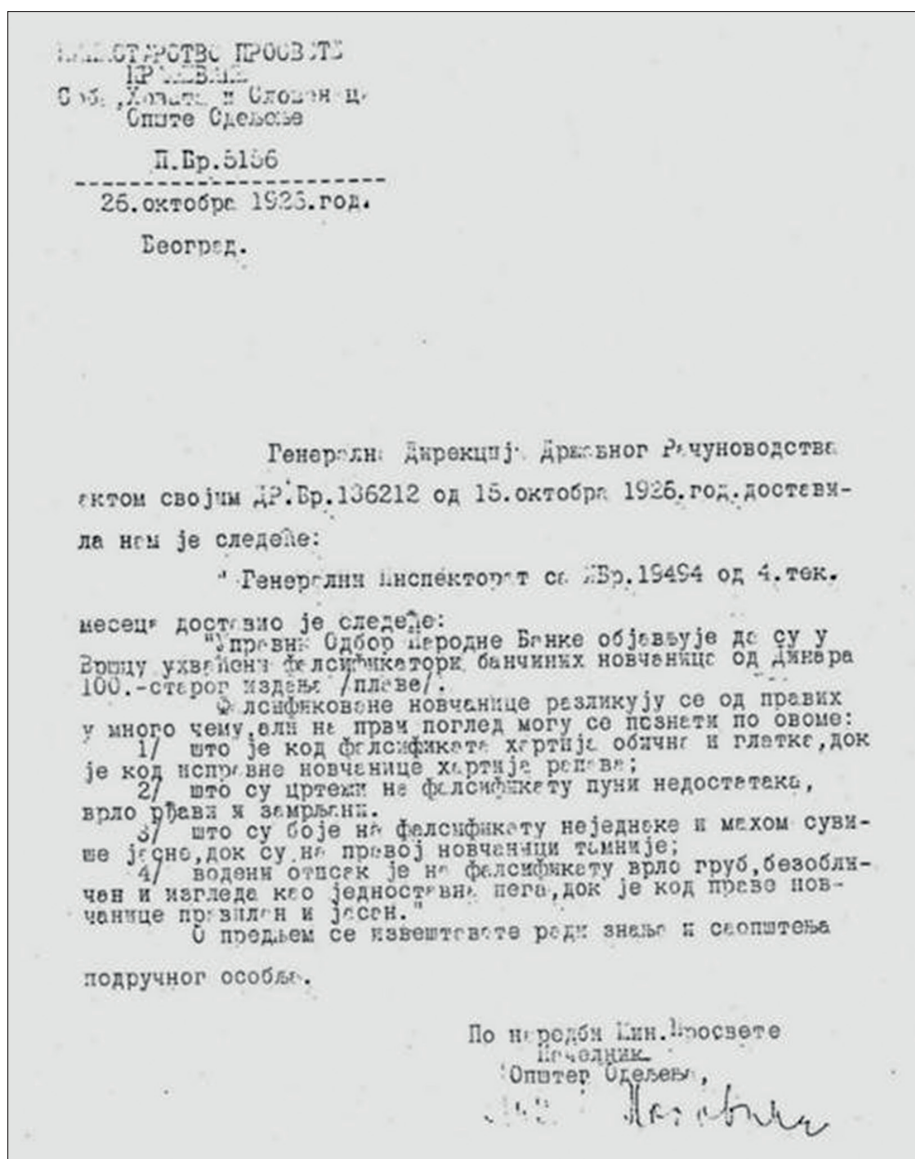
Prema prvim policijskim dojmovima o „vršackim“ krivotvorinama novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara iz 1905. godine, koje je potkraj rujna 1926. godine objavio tisak: „same novčanice izrađene su prilično vešto. Falsifikat bi možda i uspeo da je hartija na kojoj su bile štampane stotinarke bila bolja. Ovako falsifikatorima je polazilo za rukom da proture novčanice samo prostijem svetu, mahom neukim seljacima.“¹⁷ Narodna banka Kraljevine SHS okružnicom je početkom listopada 1926. godine upozorila na pojavu i značajke novootkrivene „vršacke“ krivotvorine novčanice od 100 dinara, „plave stotinarke“: “Falsifikovane novčanice razlikuju se od pravih u mnogo čemu, ali na prvi pogled mogu se poznati po ovome: 1/ što je kod falsifikata hartija obična i glatka, dok je kod ispravne novčanice hartija rapava; 2/ što su crteži na falsifikatu puni nedostataka, vrlo rđavi i zamrljani. 3/ što su boje na falsifikatu nejednake i mahom suviše jasne, dok su na pravoj novčanici tamnije; 4/ vodeni otisak je na falsifikatu vrlo grub, bezobličan i izgleda kao jednostavna pega, dok je kod prave novčanice pravilan i jasan.“¹⁸

1935. godine spominjan prezime mu je pisano nedosljedno, i netočno Šlih, Švih i Šmit te i Šmih, kako je ispravno. Usp. „Хапшење војвођанских фалсификатора стотинарки“, 5; „У септембру биће суђење вршачким фалсификаторима“, 6; „Варошки суд. Фалсификатори наших стотинарки пред судом“, 8.

¹⁷ „Хапшење војвођанских фалсификатора стотинарки“, 5.

¹⁸ Arheološki muzej u Zagrebu, Numizmatička zbirka, Urudžbeni zapisnik br. 232, 1926., – Министарство Просвете Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца Опште Одељење П.[ов.] Бр. 5156, 26. октобра 1926. год. Београд. [обавјештава да им је Generalna Direkcija Državnog Računovodstva dostavila obavijest (DR.Br. 136212 od 15. 10. 1926.) koju su primili od Generalnog Inspektorata (IBr. 19494 od 4. 10. 1926.), да је Управни Одбор Народне Банке Краљевине SHS објавио да су у Вршцу ухваћени фалсификатори банџиних новчаница од Динара 100. - старог издања /plave/.] По наредби Мин.[истра] Просвете Начелник Општег Одељења, Ник.[ола] С. *Половина*.

Окружница Министарства проsvјете Краљевине SHS оновремено је и објављена: „П.Бр. 5.156 26.-X-1926. год. Познавање фалсификованих новчаница од 100 Дин.[ара] старог издања.“, Просветни гласник, Службени орган Министарства просвете, год. XLII, бр. 11 (Београд, 1926), 503 а у numizmatичкој литератури и у преслици и пријепису у: *V. Geiger*, „Prilog poznavanju krivotvorenja novčanica Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca/Jugoslavije“, 222, 227.

Arheološki muzej u Zagrebu, Numizmatička zbirka, Urudžbeni zapisnik br. 232, 1926.
 – Ministarstvo Prosvete Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca Opšte Odeljenje P.[ov.]
 Br. 5156, 26. oktobra 1926. god. Beograd. [obavještava da im je Generalna Direkcija
 Državnog Računovodstva dostavila obavijest (DR.Br. 136212 od 15. 10. 1926.) koju su
 primili od Generalnog Inspektorata (IBr. 19494 od 4. 10. 1926.), da je Upravni Odbor
 Narodne Banke Kraljevine SHS objavio da su u Vršcu uhvaćeni falsifikatori banџinih
 novčanica od Dinara 100. - starog izdanja /plave./ Po naredbi Min.[istra] Prosvete
 Načelnik Opšteg Odeljenja, Nik.[ola] S. Polovina.

124.

П.Бр. 5.156
26.-X-1926. год.

Генерална Дирекција Државног Рачуноводства, актом својим Д.Р.Бр. 136.212 од 15. октобра 1926. год., доставила је следеће:

Генерални Инспекторат са И.Бр. 19.494 од 4. тек. месеца доставио је следеће:

„Управни Одбор Народне Банке објављује да су у Вршцу ухваћени фалзификатори банчних новчаница од динара 100. старог издања (плаве).

Фалзификоване новчанице разликују се од правих у много чему, али на први поглед могу се познати по овоме:

- 1) што је код фалзификата хартија обична и глатка, док је код исправне новчанице хартија рапава;
- 2) што су цртежи на фалзификату пуни недостатака, врло рђави и замрљани;
- 3) што су боје на фалзификату неједнаке и махом сувише јасне, док су на правој новчаници тамније;
- 4) водени отисак је на фалзификату врло груб, безобличан и изгледа као једноставна пега, док је код праве новчанице правилан и јасан“.

О предњем се извештавате ради знања и саопштења подручном особљу.

По наредби Министра Просвете,
Начелник
Општег Одељења,
Ник. С. Половина, с. р.

*Просветни гласник, Службени орган Министарства просвете,
год. XLII, бр. 11 (Београд, 1926), 503.*

Okružnica Ministarstva prosvjete Kraljevine SHS „П.Бр. 5.156 26.-X-1926. год. Познавање фалсификованих новчаница од 100 Дин.[ара] старог издања.“.

Početkom 1927. godine „primećeno je od Narodne Banke u [Velikom] Bečkereku, a i same policije da se u prometu nalaze lažne novčanice od 100 dinara. Policija je odmah preduzela istragu i pronašla dva komada falsifikovanih stotinarke.“ Kao „rasturaci“ lažnih novčanica uhićeni su početkom travnja 1927. godine Andrija Tomparić iz Velikog Bečkereka i Đuro Bunda iz Kovina. „Prilikom saslušanja obojica su priznala da su rasturali falsifikovane banknote, ali samo po dva komada, a ostatak koje su falsifikovali da su spalili.“ Uhićeni Tomparić je tvrdio da je on „dobio banknote od nekog Paje Đile [Crnje!] iz Kovina, koji je već ranije bio hapšen zbog falsifikovanja.“ Uhićeni „rasturaci“ krivotvorenih stodinarke su, izvijestio je tisak, „sprovedeni dana[s] državnom tužioštvu u Novom Sadu“.¹⁹

Proširenost krivotvorenih novčanica u novčanom optjecaju u Banatu bila je zamjetna. U srpnju 1927. godine tisak je člankom „Lažne novčanice u Južnom Banatu“ upozorio javnost: „U Južnom Banatu su se ponova počele javljati lažne novčanice, i to većinom u

¹⁹ Usp. „Хапшење растурача лажних стотинарки“, Време, год. VII, бр. 1907 (Београд, 10. априла 1927), 5.

blizini rumunske granice. Nije se moglo utvrditi da li one potiču od Diča i Šliha [Šmih] protiv kojih se sad vodi proces u Novom Sadu ili od nekih novih falsifikatora.⁴²⁰

**Фалсификоване
стотинарке у Ковину**

Велики Бечкерек, 4. марта. — Жандармерија у Ковину јуче је ухапсила Пају Црњу и Лазу Мијака. Код Црње нађено је 100 комада фалсификованих новчаница по 100 динара, а код Мијака 20 комада.

Овај је случај у вези са великом фалсификаторском афером, о којој је *Време* писало још пре 4 месеца.

Од тога времена сумњало се на извесне личности у Ковину. Жандармерија је прекјуче приметила да поменути двојица, који су били под сумњом, желе да отпутују. Они су сместа ухапшени, па су признали да су фалсификоване новчанице, које су код њих нађене, добили од фалсификатора из Вршца, али да нису сами фалсификовали новца. (*Време*)

Време, год. VII, бр. 1871,
(Београд, 5. марта 1927), 3.

**Хапшење растурача
лажних стотинарки**

Велики Бечкерек, 9. априла. — Новостављени политички кривични капетан г. Никола Максимовић извршио је једно сензационално хапшење.

Пре два-три месеца примећено је од стране Народне Банке у Бечкереку, а и од саме полиције да се у промету налазе лажне новчанице од 100 динара. Полиција је одмах предузела истрагу и пронашла два комада фалсификованих стотинарки. Полиција је одмах могла закључити да су то фалсификати једне добро организоване банде. Као растуривачи лажних банкнота ухапшени су Андрија Бомпарић из Великог Бечкереча, који је већ годину дана без занимања, а раније је играо велику улогу у Бечкереку као вођа једне националистичке организације, и Бура Бунда из Ковина.

Приликом саслушања обојица су признали да су растурали фалсификоване банкноте, али само по два комада, а остатак од 32 комада које су фалсификовали, да су опалили. Бомпарић је рекао да је он добио банкноте од некога Паје Ђигле из Ковина, који је већ раније био хапшен ради фалсификовања. Ухапшени Бомпарић и Бунда спроведени су данас државном тужницом у Новом Саду.

Време, год. VII, бр. 1907,
(Београд, 10. априла 1927), 5.

²⁰ „Лажне новчанице у Јужном Банату“, *Време*, год. VII, бр. 2005 (Београд, 22. јула 1927), 5.

Početkom lipnja 1928. godine tisak je obznanio da su se i u Novom Sadu „od prizvesnog vremena“ počele pojavljivati „lažne stotinarke“. „Prvi takav slučaj zabeležen je pre nekog vremena u novosadskoj pošti, kada je pronađena jedna stotinarke tipa stare srbijanske stotinarke. Falsifikat je relativno dosta uspeo, ali se ipak može na prvi pogled razlikovati od originalne stotinarke pošto su likovi nejasno izrađeni kao što je i vodeni znak mutan i nejasan. Mislilo se u početku da je to jedan od ranijih falsifikata koji se slučajno zadržao u prometu. Međutim poslednjih dana pojavile su se nove dve-tri falsifikovane stotinarke [...]. Svi su ovi falsifikati nađeni kod privatnih lica i kod trgovaca, koji su odmah dostavili policiji. Policija koja već odavna vodi istragu po ovoj stvari, saslušala je sva lica koja su dobila te stotinarke [...].“ Novosadska policija tada nije uspijevala „da utvrdi poreklo falsifikovane novčanice. Policija je povelala istragu i protiv nekih sumnjivih tipova na koje je pala sumnja da su rasturači falsifikovanog novca. Ali u tome pravcu se za sada, bar prema izjavi policije nije moglo ništa pozitivno utvrditi.“ Novosadska je policija stoga „o pojavi ovih falsifikata obavestila [je] Upravu Grada Beograda i poslala joj pronađene falsifikate i sada se istraga nastavlja u tome pravcu da se utvrdi odakle te stotinarke potiču.“²¹

Nakon što je u kolovozu 1928. godine Adam Daniel, vlasnik kina „Orient“ u Velikom Bečkereku, prepoznao jednu krivotvorenu novčanicu od 100 dinara, „plavu stotinaraku“, iz 1905. godine, koja je „primljena na kasi njegovog bioskopa“ te krivotvorinu dostavio direktoru filijale Narodne banke u Velikom Bečkereku, velikobečkerečka je policija 25. kolovoza 1928. “ energičnom istragom uspela da otkrije jednu bandu falsifikatora novčanica Narodne banke od 100 dinara. Organizacija je, kao i sam falsifikat, laički izvođena, i ako je postojala stručna sprema saradnika.“ U međuvremenu policija u Kikindi pronalazi i uhićuje trojicu krivotvoritelja, dr. Ljudevita Rajzera iz Velikog Bečkereka, organizatora krivotvorenja te i njegovih suradnika Feodora Lajfingera, *vlasnika trgovine kemijskim proizvodima „Aromaform“ u Velikom Bečkereku*, i njegovog mlađeg brata Oskara, koji su se tada ondje zatekli i u trgovinama i gostionama plaćali krivotvorinama. Nakon uhićenja krivotvoritelji su „odmah [su] priznali delo i označili mesto [u Velikom Bečkereku] na kome su zakopali kliše i materijal.“ Pronađeno je ukupno 615 „velikobečkerečkih“ krivotvorina novčanica Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plave stotinarke“, iz 1905. godine te kliše (matrica – negativ prenesen na metalnu ploču s koje se tiska i umnaža, izvodi se fotokemijskim postupcima) za izradu krivotvorina, pero za crtanje i razne kemikalije. Krivotvoritelji su, zaključno je izvijestio tisak, „okovani i stavljeni u pritvor.“²²

²¹ Usp. „У Новом Саду се појављују фалсификати новчаница од 100 и 1000 динара“, Време, год. VIII, бр. 2315 (Београд, 3., 4. и 5. јуна 1928), 8.

²² Usp. *Мил. П. Суботић*, „Фалсификаторска афера у Вел.[иком] Бечкереку – Похашшени фалсификатори на саслушању признају све –“, Правда, год. XXIV, бр. 230 (Београд, 26. августа 1928), 13. Dr. Ljudevit Rajzer, glavni u velikobečkerečkom slučaju krivotvorenja novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plave stotinarke“, iz 1905. godine, i kasnije će krivotvoriti novčanice Kraljevine SHS/Jugoslavije i novčanice Kraljevine Rumunjske. Usp. „Једно интересантно суђење у Великом Бечкереку. Дружина др. Рајзера фалсификатора румунских новчаница, на оптуженичкој клупи“, Време, год. XI, бр. 3407 (Београд, 28. јуна 1931), 7; М. Весковић, „Људевит Рајзер који је већ раније осуђиван за фалсификовање наших и румунских новчаница трећи пут на оптуженичкој клупи. Поред Рајзера за фалсификовање новчаница од сто динара одговарају пред великобечкеречким судом још три оптужена“, Правда, год. XXX, бр. 10.739 (Београд, 26. септембар 1934), 8; „Изненадни преокрет у великој фалсификаторској афери. Признање фалсификатора

Фалсификаторска афера у Вел. Бечкереку

— ПОХАПШЕНИ ФАЛСИФИКАТОРИ НА САСЛУШАЊУ ПРИЗНАЈУ СВЕ —

ВЕЛИКИ БЕЧКЕРЕК, 25. — Данас је велико бечкеречка полиција енергичном потрагом успела да открије једну банду фалсификатора новчаница Народне Банке од 100 динара. Организација је, као и сам фалсификат, ланчки изновљена, и ако је постојала стручна спрема свих сарадника.

Фалсификовање новчаница уама све већера маха у нашој држави. Економска криза и искварен менталитет масе, као и жеље за побољшањем и богатством, поттирају у свима облицима несрећности и бојазни да се једнога дана не дође у још гори положај.

Интересантна је ствар да се све те афере ребају у пречаским крајевима који богатством надмашују друге. И ако се увек благовремено успе да уђе у траг свим организацијама ипак стално није, чиме се сав онај свет инспирише у истом циљу.

Ова афера својим пројектом, али дајички изведеним заузима у аналима фалсификата вид-но место, јер је рад требао почети на широкој основи, по целој држави.

ТРАГОВИ ФАЛСИФИКОВАНИХ НОВЧАНИЦА

Г. Адам Даниел, власник биоскопа „Ориент“ у Великом Бечкереку, доставио је један примерак фалсификоване новчанице од 100 динара предатног издања (плаве) г. Николу Костаћу, директору филијале Народне Банке у В. Бечкереку, с напоменом да је иста примљена на каси његовог биоскопа.

Из цицког новчанице г. Костаћ је обавио великог калитета градоке полиције г. др. Тако-мара Димитријевића, који је одмах наредно е-перачку потрагу за проналазак фалсификатора.

ТРАГОВИ У ВЕЛ. КИКИНДИ

У тој међувремену шеф полиције у Великој Кикинди проналази фалсификаторе и хапси их, о чему је одмах известио г. др. Димитријевића.

Ухапшени фалсификатори одмах су призна-ли дело и означили место на коме су закопа-ли клише и материјал.

До хватана фалсификатора дошло се брзо, благодарени рвавом фалсификату и алкохол-чарском духу њиховом. Јер, по доласку у В. Кикинду саратили су у један „бирџа“ да ш-ју. Приликом плаћања цеха газда је приметно фалсификат и пошаље сина у жандармеријску станицу, али они побегну.

Успели су да у неколико радњи протуре пет комада, а осталих 15 комада подупали су чим су били похватани. Те су новчанице нађене после њиховог признања.

КО СУ ФАЛСИФИКАТОРИ?

Познати бечкеречки становници др. Људе-нит Рајзер, Феодор и Оскар браћа Лајтнер, први трговац хемикалија а други ткачки рад-ник, једини су у овој афери.

О др. Рајзеру, који је од фотографског ше-рта по свршетку светског рата постао доктор политичких наука, одашњи живаљ има по-дељено мишљење о законислености и нестат-ном духу његовом, као и рђавом карактеру. Симпатичан и лепо развијен са 28 бурно про-ведених година, он се ипак умео свуда уву-ћи. После рата у духу комунистичке идеологи-је изавао је неделимни лист на мадарском језику „Кезакарт“, који је после једно неде-лног изавања интервенцијом одашњих трго-ваца престао изавајати. Од тога дана његова животна егзистенција доведена је у питање, што га је натерало да покуши са фалсифи-ковањем новчаница.

Феодор и Оскар жртве су др. Рајзера који је успео својим нештити наговарањем да про-добије прио Феодора а затим и Оскара, када је већ дело било прицелено крају.

КАКО СУ ПРОНАЂЕНЕ ОСТАЛЕ НОВ-ЧАНИЦЕ И КЛИШЕ

Велико бечкеречка полиција необично обдаре-на за откривањем оваквих афера. Прошле го-дине у исто време у Кикинди открила је једну фалсификаторску банду, организовану, која је дуже времена функционисала.

Чим је г. Милан Пецић шеф кикиндске по-лиције, телефонски јавно да су др. Рајзер и Лајтнер признали све и означили место где су остале новчанице и клише закопани, одмах је г. Максимовић подкапетан бечкеречки оти-шо на лице места, врпећи сауда прекрпава-ње у присуству Оскаровом, али без успеха. Тек по доласку г. Пецића из В. Кикинде са Рај-зером пронађене су на означеном месту 615 ко-мада новчаница од 100 динара, а испод једне цигле у лабораторији клише. Осим тога прои-ђено је једно перо за цртање, флашица у којој је замешано неколико елемената фишалајма и амонијум дискромата, албумина и амониака.

Др. Рајзер у Феодор савним хладно сносе све, док Оскар, младић од својих 22 године непрекидно грца у плачу. Стар није смео ода-ти, како на саслушању изјаваљује, зато што воли брата и из бојазни да не буде осуђе-н.

Фалсификатори су оковани и стављени у притвор.

Мил. Р. Суботић

Правда, год. XXIV, бр. 230, (Београд, 26. августа 1928), 13.

хиљадарки др. Људевита Рајзера и другова“, Време, год. XIV, бр. 4573 (Београд, 2. октобар 1934), 8; „Фалсификаторска афера у Великом Бечкереку. Пред истражним судијом др. Рајзер је с успехом фалсификовао шест стотинарка“, Време, год. XIV, бр. 4596 (Београд, 25. октобар 1934), 4.

У onovremenim novinskim napisima о velikobečkerečkom slučaju krivotvorenja novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plave stodinarke“, iz 1905. godine prezime braće Feodora i Oskara pisano је nedosljedno, i netočno: Lajtner i Lajhtner te i Lajfnger, како је исправно. Usp. М. П. Суботић, „Фалсификаторска афера у Вел.[иком] Бечкереку – Похапшени фалсификатори на саслушању признају све –“, 13 i С. П., „Подвизи једног бившег трговачког путника у Великом Бечкереку. Како је Ђорђе Ђорђевић „водио“ радњу ухапшеног Феодора Лајтнера, измамивши му једно необично пуномоћје. Ђорђевић је ухапшен у Великој Кикинди“, Време, год. VII, бр. 2464 (Београд, 1. новембра 1928), 6.

Krivotvorine novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plave stodinarke“, iz 1905. godine iako izrađene litografskim, odnosno foto postupkom u većim količinama, bile su manje uspjele i lako prepoznatljive, ali ipak „opasne“. Krivotvoriteljima je uspjelo zbog nepažnje i neupućenosti, napose seoskog stanovništva, proturiti znatnu količinu krivotvorenih novčanica. Krivotvorine „plave stodinarke“, novčanice od 100 dinara iz 1905. godine, izrađene su na različitim lošijim ili boljim vrstama papira, otisnute u lošije ili bolje izvedenim nijansama boja novčanice, s različitim boljim ili lošijim te debljim ili tanjim otiskom potpisa na licu novčanice, s manje ili više uspjelim patvorinama vodenog znaka (glava boga trgovine i zaštitnika putnika Merkura – Hermesa u profilu) i s otisnutom zaštitnom numeracijom.²³

Krivotvoritelji novčanica manje vješti i s nedostatnim novčanim sredstvima imaju poteškoća s nabavom alata i drugih sredstava neophodnih za krivotvorenje, ponajprije s nabavom papira što sličnijeg posebnom papiru prave novčanice, zatim pri izradi klišeja te u konačnici s kvalitetom otiska krivotvorine, a napose je krivotvoriteljima poteškoća, pa i opremljenijim i sposobnijim, uspješno oponašati vodeni znak, koji je najznačajnija zaštita u papiru novčanice. Naime, na papiru je moguće izraditi znakove koji više ili manje nalikuju, ovisno o korištenom postupku, pravom vodenom znaku. Krivotvoritelji novčanica vodeni znak oponašaju najčešće raznim kemijskim sredstvima i postupcima. Takav patvoreni vodeni znak obično se od pravoga razlikuje u boji i najčešće nije ispravno smješten.²⁴ Kod najvećeg broja tipova krivotvorina novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plave stodinarke“, iz 1905. godine krivotvoritelji su najviše poteškoća imali s oponašanjem vodenog znaka, i uz lošiji papir i otisak, vodeni znak, izrađen u rasponu od izrazito grubih do uspelijih oponašanja, bio je prvo i ključno upozorenje na krivotvorinu. No kod svih tipova krivotvorine novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plave stodinarke“, iz 1905. godine patvoreni vodeni znak je prepoznatljivo različit od vodenog znaka na pravoj novčanici.

Razlike, i to zamjetne, postoje i kod prave novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plava stodinarke“, iz 1905. godine. Tri su tipa „plave stodinarke“, iz 1905. godine. Naime, ova novčanica je dotiskivana u nekoliko navrata, i kvaliteta izrade novčanice svaki je put bila različita. Novčanice tiskane prije Prvoga svjetskog rata su na debljem papiru bez prevlake sa svijetložutom mrežicom. Novčanice tiskane u vrijeme Kraljevstva SHS na tanjem su papiru, bez mrežice i svjetlijih su boja. Zatim, na licu novčanice faksimili potpisa Marka Stojanovića člana Uprave Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije i Tihomilja J. Markovića guvernera Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije zamjetno su tanji, a kod lika mlade žene – alegorija

²³ Usp. „Хашпење војвођанских фалсификатора стотинарки“, 5; „П.Бр. 5.156 26.-X-1926. год. Познавање фалсификованих новчаница од 100 Дин.[ара] старог издања.“, 503; „У Новом Саду се појављују фалсификати новчаница од 100 и 1000 динара“, 8; V. Geiger, „Prilog poznavanju krivotvorenja novčanica Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca/Jugoslavije“, 219-220, 222, 227.

²⁴ Usp. *Vladimir Vodinić*, Kriminalistička obrada falsifikata novca i isprava (Beograd: Savezni sekretarijat za unutrašnje poslove [SFR Jugoslavije], 1972), 24-30, 35-40, 49-54; J. L. Clement, B. Risi, Vještačenje falsificiranih dokumenata (Zagreb: Republički sekretarijat za unutrašnje poslove SR Hrvatske, 1985), 5-12, 19-23, 36-98 te *Vladimir Geiger*, „Krivotvoreni vodeni znakovi na novčanicama i vrijednosnim papirima (Post scriptum: O filigranologiji i vodenim znakovima na papirnatom novcu)“, *Numizmatičke vijesti*, god. 34, br. 1 (45) (Zagreb, 1992), 136-141. I ondje navedena literatura.

„Srbije” lijeva obrva je nešto duža, itd.²⁵ To je pak doprinijelo da se ponekad u optjecaju „istrošene“ prave novčanice i umjetno „istrošene“ krivotvorine za što uspješnije „rasturanje“ nije moglo odmah i nedvojbeno razlikovati.

No u većini slučajevima krivotvorenja novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plave stodinarke“, iz 1905. godine riječ je bila najčešće o grubim i lako prepoznatljivim krivotvorinama te „plavu stodinaraku“ unatoč učestalost krivotvorenja i mnogobrojnih krivotvorina nije trebalo povlačiti iz novčanog optjecaja.

Krivotvoritelji novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plave stodinarke“, iz 1905. godine, Vilhelm Šmih iz Vršca i Ljudevit Rajzer iz Velikog Bečkereka (danas Zrenjanjin) u Banatu.

„Варошки суд. Фалсификатори наших стотинарки пред судом“, Правда, год. XXXII, бр. 11.266 (Београд, 7. март 1936), 8.

М. Весковић, „Људевит Рајзер који је већ раније осуђиван за фалсификовање наших и румунских новчаница трећи пут на оптуженичкој клупи. Поред Рајзера за фалсификовање новчаница од сто динара одговарају пред великобечкеречким судом још три оптужена“, Правда, год. XXX, бр. 10.739 (Београд, 26. септембар 1934), 8.

Kod najvećeg broja tipova krivotvorina novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plave stodinarke“, iz 1905. godine krivotvoritelji su najviše poteškoća imali s oponašanjem vodenog znaka, i uz lošiji papir i otisak, vodeni znak, izrađen u rasponu od izrazito grubih do uspješnijih oponašanja, bio je prvo i ključno upozorenje na krivotvorinu. No kod svih tipova krivotvorine novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plave stodinarke“, iz 1905. godine patvoreni vodeni znak je prepoznatljivo različit od vodenog znaka na pravoj novčanici.

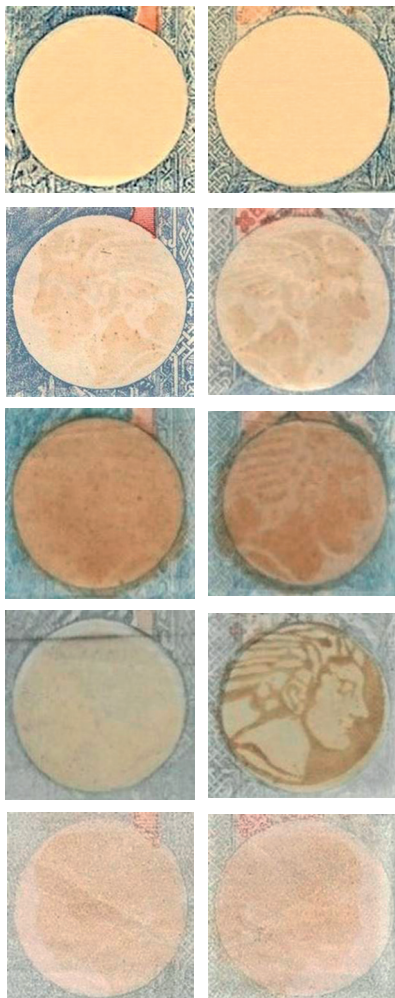
²⁵ Usp. *V. Mihailović i D. Glogonjac*, *Katalog novca Srbije i Crne Gore 1868-1918 / The Catalogue of Serbian and Montenegrin Money*, 28; *J. Хапу-Пеуић*, *Новац Србије 1868 – 1918.*, 184; *Ž. Stojanović*, *Papirni novac Srbije i Jugoslavije / Das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Paper Money of Serbia and Yugoslavia*, 74; *Ж. Стојановић*, *Новчанице Народне банке 1884-2004*, 38; *Ž. Stojanović*, *Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije / Standardkatalog für das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Standard Reference Guide to Serbian and Yugoslav Paper Money*, 39; *Z. Višćević*, *Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije – Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia*, 1063; *S. Pantelić*, *„Novčanice od 20 i 100 dinara iz 1905. godine“ / „The 20- and 100- Dinar Banknotes from 1905“*, [140-141].

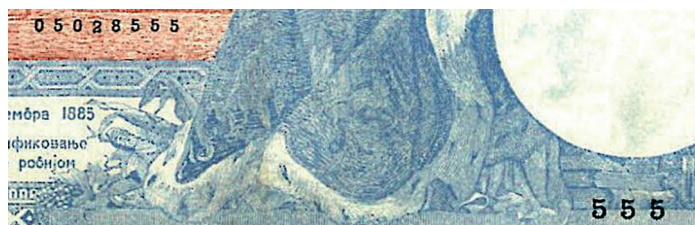
Nekoliko tipova krivotvorina novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plave stodinarke“, iz 1905. godine, otisnutih na različitim lošijim ili boljim vrstama papira, s lošije ili bolje izvedenim otiscima i nijansama boja novčanice, s različito uspjelim otiskom faksimila potpisa na licu novčanice, s manje ili više uspjelim patvorinama vodenog znaka i s neispravnom i s ispravnom numeričkom zaštitom.

Vodeni znak (lice i naličje) novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plave stodinarke“, iz 1905. godine: glava boga trgovine i zaštitnika putnika Merkura – Hermesa u profilu.

Krivotvorine vodenih znakova (lice i naličje) na krivotvorinama novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plave stodinarke“, iz 1905. godine: glava boga trgovine i zaštitnika putnika Merkura – Hermesa u profilu.

Numerička zaštita na novčanici Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plave stodinarke“, iz 1905. godine.

Ispravna i neispravna numerička zaštita na krivotvorenim novčanicama Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plave stodinarke“, iz 1905. godine.

Uz poseban papir, vodeni znak, crtež i gravuru te poseban tisak i boju, numerička zaštita je redovita zaštitna mjera koje je Ministarstvo financija, odnosno Narodna banka koristila za sigurnosnu zaštitu novčanica od krivotvorenja. – Provjera ispravnosti zaštitne numeracije novčanice bila je jednostavna: usporede se posljednje tri brojke u broju novčanice na sredini lica novčanice s brojkama iz kutova novčanice gore lijevo i dolje desno na licu novčanice i ako se te tri brojke ne poklapaju novčanica je nedvojbeno lažna. – No poznate su i mnogobrojne krivotvorine novčanica Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara, „plave stodinarke“, iz 1905. godine s ispravno otisnutom numeričkom zaštitom.

Izvori i literatura

Arheološki muzej u Zagrebu

Numizmatička zbirka, Urudžbeni zapisnik br. 232, 1926.

– Министарство Просвете Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца Опште Одељење II.[ов.] Бр. 5156, 26. октобра 1926. год. Београд. [obavještava da im je Generalna Direkcija Državnog

- Računovodstva dostavila obavijest (DR.Br. 136212 od 15. 10. 1926.) koju su primili od Generalnog Inspektorata (IBr. 19494 od 4. 10. 1926.), da je Upravni Odbor Narodne Banke Kraljevine SHS objavio da su u Vršcu uhvaćeni falsifikatori bančinih novčanica od Dinara 100. - starog izdanja /plave/.] По наредби Мин.[истра] Просвете Начелник Општер Одељења, Ник.[ола] С. Половина.
- „Нова банкнота од 100 динара у сребру“, Српске новине, год. LXXIV, бр. 89 (Београд, 15. априла 1907), 434 [obavijest o puštanju u optjecaj i opis novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara u srebru s nadnevkom 5. siječnja 1905.]
- „Народна банка Краљевине Југославије“, *Službene novine Kraljevine Jugoslavije*, год. XVII, бр. 69 (22. mart 1935), 2 [prva obavijest o povlačenju iz optjecaja i opis novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara s nadnevkom 5. siječnja 1905.]
- „Народна банка Краљевине Југославије“, Службене новине Краљевине Југославије, год. XVII, бр. 118 (22. maj 1935), 2 [druga obavijest o povlačenju iz optjecaja i opis novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara s nadnevkom 5. siječnja 1905.]
- „Народна банка Краљевине Југославије“, *Službene novine Kraljevine Jugoslavije*, год. XVII, бр. 167 (22. jul 1935), 2 [treća obavijest o povlačenju iz optjecaja i opis novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 100 dinara s nadnevkom 5. siječnja 1905.]
- „П.Бр. 5.156 26.-X-1926. год. Познавање фалсификованих новчаница од 100 Дин.[ара] старог издања.“, Просветни гласник, Службени орган Министарства просвете, год. XLII, бр. 11 (Београд, 1926), 503.
- „Фалсификаторска афера у Великом Бечкерекy. Пред истражним судијом др. Рајзер је с успехом фалсификовао шест стотинарки“, Време, год. XIV, бр. 4596 (Београд, 25. октобар 1934), 4.
- „Фалсификоване стотинарке у Ковину“, Време, год. VII, бр. 1871 (Београд, 5. марта 1927), 3.
- „Хапшење растурача лажних стотинарки“, Време, год. VII, бр. 1907 (Београд, 10. априла 1927), 5.
- „Хапшење војвођанских фалсификатора стотинарки“, Време, год. VI, бр. 1710 (Београд, 23. септембра 1926), 5.
- „Изненадни преокрет у великој фалсификаторској афери. Признање фалсификатора хиљадарки др. Људевита Рајзера и другова“, Време, год. XIV, бр. 4573 (Београд, 2. октобар 1934), 8.
- „Једно интересантно суђење у Великом Бечкерекy. Дружина др. Рајзера фалсификатора румунских новчаница, на оптуженичкој клупи“, Време, год. XI, бр. 3407 (Београд, 28. јуна 1931), 7.
- „Лажне новчанице у Јужном Банату“, Време, год. VII, бр. 2005 (Београд, 22. јула 1927), 5.
- П. С., „Подвизи једног бившег трговачког путника у Великом Бечкерекy. Како је Ђорђе Ђорђевић «водио» радњу ухапшеног Феодора Лајфингера, измавивши му једно необично пуномоћје. Ђорђевић је ухапшен у Великој Кикинди“, Време, год. VII, бр. 2464 (Београд, 1. новембра 1928), 6.
- Суботић Мил. П., „Фалсификаторска афера у Вел.[иком] Бечкерекy – Похапшени фалсификатори на саслушању признају све –“, Правда, год. XXIV, бр. 230 (Београд, 26. августа 1928), 13.
- „У Новом Саду се појављују фалсификати новчаница од 100 и 1000 динара“, Време, год. VIII, бр. 2315 (Београд, 3., 4. и 5. јуна 1928), 8.
- „У септембру биће суђење вршачким фалсификаторима“, Време, год. VII, бр. 2044 (Београд, 30. августа 1927), 6.

- „Варошки суд. Фалсификатори наших стотинарки пред судом“, Правда, год. XXXII, бр. 11.266 (Београд, 7. март 1936), 8.
- Весковић М.*, „Људевит Рајзер који је већ раније осуђиван за фалсификовање наших и румунских новчаница трећи пут на оптуженичкој клупи. Поред Рајзера за фалсификовање новчаница од сто динара одговарају пред великобечкеречким судом још три оптужена“, Правда, год. XXX, бр. 10.739 (Београд, 26. септембар 1934), 8.
- Barac Borna*, *Papirni novac bivše Jugoslavije i zemalja na području bivše Jugoslavije / Banknotes of the Yugoslavia and the States of the Former Yugoslavia 1767 – 2002* (Zagreb: Obol - naklada. d.o.o., 2002)
- Clement J. L. i Risi B.*, *Vještačenje falsificiranih dokumenata* (Zagreb: Republički sekretarijat za unutrašnje poslove SR Hrvatske, 1985)
- Desimirović Ljera*, “Falsifikati” / “Countfeit Money”, *Bankarstvo*, vol. 40, br. 5-6 (Beograd, 2011), 130-133.
- Durišić Milorad*, “Numerička zaštita od falsifikovanja novčanica Srbije i Jugoslavije 1884-1943“, *Numizmatički časopis Dinar*, br. 4 (Beograd, februar 1997), 19.
- Durišić Milorad*, „Numerička zaštita od falsifikovanja novčanica Srbije i Jugoslavije 1884-1943“, <https://blog.dnevnik.hr/hrvatskanumizmatika/2010/05/1627590710/numericka-zastita-od-falsifikovanja-novcanica-srbije-i-jugoslavije-18841943.html>, pristup ostvaren 16. 8. 2020.
- “Falsifikati novčanica Kraljevine Srbije“, *Numizmatički časopis Dinar*, br. 11 (Beograd, 1999), 48.
- Geiger Vladimir*, „Krivotvoreni vodeni znakovi na novčanicama i vrijednosnim papirima (Post scriptum: O filigranologiji i vodenim znakovima na papirnatom novcu)“, *Numizmatičke vijesti*, god. 34, br. 1 (45) (Zagreb, 1992), 136-141.
- Geiger Vladimir*, „Prilog poznavanju krivotvorenja novčanica Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca/ Jugoslavije“, *Numizmatičke vijesti*, god. 45, br. 56 (Zagreb, 2003), 219.-228.
- Хаџи-Пешић Јован*, *Новац Краљевине Југославије 1918-1941*. (Београд: Народна банка Југославије, 1995)
- Хаџи-Пешић Јован*, *Новац Србије 1868 – 1918*. (Београд: Народна банка Југославије, 1995)
- Лазаревић Васа*, *Међународна полиција. Историја, рад, резултати* (Београд: Издање пишчево, 1933)
- Mihailović Vojislav i Glogonjac Dragoslav*, *Katalog novca Srbije i Crne Gore 1868-1918 / The Catalogue of Serbian and Montenegrin Money* (Beograd: Izdanje autora, 1973)
- Милићевић Владета*, „Штампање и обезбеђење новчаница од фалсификовања“, *Полиција*, год. XIII, бр. 3 и 4 (Београд, фебруар 1926), 138-143.
- Mills Dave*, „Decoding Banque de France Serial Numbers“, <http://www.frenchbanknotes.com/articles/numbers.php>, pristup ostvaren 16. 8. 2020.
- Pantelić Svetlana*, “Novčanice od 20 i 100 dinara iz 1905. godine” / “The 20- and 100- Dinar Banknotes from 1905”, *Bankarstvo*, vol. 44, br. 4 (Beograd, 2015), 136-[143.]
- Pantelić Svetlana*, „Amerikanka” / „The American”, *Bankarstvo*, vol. 47, br. 1 (Beograd, 2018), 98-105.
- Pick Albert*, *Papiergeld Lexikon* (München: Mosaik Verlag, 1978), 254 [Numerierung].
- Stojanović Željko*, *Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije / Standardkatalog für das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Standard Reference Guide to Serbian and Yugoslav Paper Money* (Beograd: Sanimex, 2007)
- Стојановић Жељко*, *Новчанице Народне банке 1884-2004* (Београд: Југословенски преглед, 2004)

Stojanović Željko, Papirni novac Srbije i Jugoslavije / Das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Paper Money of Serbia and Yugoslavia (Beograd: Željko Stojanović [Vlastita naklada], 1996)

Ugričić Miodrag, Novčani sistem Jugoslavije (Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika Socijalističke Republike Srbije, 1967)

Вагнер Драгутин, „Заштита од фалсификата новчаница“, Време, год. VI, бр. 1648 (Београд, 20. јануара 1926), 7.

Viščević Zlatko, Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije – Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia (Rijeka: Numizmatičko društvo „Castua“, Kastav, 2011)

Vodinelić Vladimir, Kriminalistička obrada falsifikata novca i isprava (Beograd: Savezni sekretarijat za unutrašnje poslove [SFR Jugoslavije], 1972)

SUMMARY

ON FORGING AND FORGERIES OF THE “BLUE HUNDRED-DINAR NOTE”, A HUNDRED-DINAR BANKNOTE OF THE PRIVILEGED PEOPLE’S BANK OF THE KINGDOM OF SERBIA, FROM 1905

One of the most frequently forged banknotes in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes was the hundred-dinar banknote of the Privileged People’s Bank of the Kingdom of Serbia from 1905 (released into circulation in 1907), also known as the “blue hundred-dinar note”, which was printed until 1923 in the Banque de France in Paris. In the lack of new hundred-dinar notes, it continued to be circulated and was legal tender in the Kingdom of Yugoslavia until July 1938, the longest of any banknote of the Privileged People’s Bank of the Kingdom of Serbia. According to records in police/criminological literature from the time of the Kingdom of Yugoslavia, by the end of 1932 eleven types of forgeries of this banknote were recorded. The most important cases of forging the hundred-dinar banknote, the “blue hundred-dinar note” from 1905, were discovered in 1926 and 1928 in south Banat, in Vršac and Veliki Bečkerek (today Zrenjanin). The article, on the basis of the then press, archive material and numismatic literature, shows the appearance of forgeries and forgers of the “blue hundred-dinar note” of the Privileged People’s Bank of the Kingdom of Serbia, from 1905. It also writes about the characteristics of the forgeries and the differences between the genuine and the forged banknotes.

Keywords: hundred-dinar banknote of the Privileged People’s Bank of the Kingdom of Serbia from 1905, “blue hundred-dinar note”, forging, forgeries